

УДК 657

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ДОРОБОК ТЕОФІЛЯ КОРМОША У
ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРАДИГМИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І
КОНТРОЛЮ (З НАГОДИ 150-ЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ).**

В. Швець

Львівський національний університет імені Івана Франка

У зв'язку із 150-літтям від дня народження Теофіля Кормоша – видатного громадського діяча, юриста і фінансиста – розглянуто його життєвий поступ. Зокрема, зосереджено увагу на фінансово-організаційній діяльності у різних українських інституціях. Проаналізовано його праці, як внесок у формування української парадигми обліку, аналізу і контролю.

Ключові слова: Теофіль Кормош, правник, фінансово-організаційна діяльність, фінансист, українські інституції, парадигма обліку, аналізу і контролю.

Українська наукова скарбниця економічного напрямку постійно поповнюється новими дослідженнями і відомостями. Вагоме місце на зорі розвитку української парадигми бухгалтерського обліку, аналізу та контролю, небезпідставно, належить відомому організатору економічних і освітянських інституцій, правознавцю за освітою та фінансисту за покликанням - Теофілю Кормошу. Яскравість його життя і діяльності для блага формування та розвитку української державності дуже швидко після його смерті знайшли відгук в економічній белетристиці [1]. У часи радянської влади на українських землях про Теофіля Кормоша не згадувалось з ідеологічних і політичних мотивів, як і замовчувались імена багатьох знаменитостей у справі будівництва незалежної України. На відміну від ситуації на рідній землі, про Теофіля Кормоша не забували в українській діаспорі [2]. Після відновлення незалежності України, Теофіль Кормош все частіше згадується в публікаціях як відомий український правник і кооператор, меценат і патріот [3]. Одним із важливих кроків у відновленні імені Т.Кормоша стали відомості про його друковані праці з обліково-економічних наук, що стало поштовхом глибшого опрацювання його спадщини [4-6].

Головною метою даного дослідження є з'ясування науково-практичного доробку Теофіля Кормоша у формуванні української парадигми бухгалтерського обліку, аналізу та контролю через висвітлення найбільш вагомих здобутків у його діяльності.

Як відомо, Теофіль Кормош народився 26 січня 1863 року в селі Речичани Городоцького повіту (Львівська область). Він походив із давньої священицької родини, що прибула на Львівщину із Закарпаття. Дід Т.Кормоша отець Юрій, а після нього – батько отець Іван, були священиками в Арламівській Волі, тепер це село Мостиського району Львівської області. Мати Т. Кормоша Марія з роду Ольшанських, походила також із родини священика. Т. Кормош навчався у Львівському університеті на факультеті адміністрації і права, який закінчив у 1885 році. Після навчання проходив

судову практику в адвокатській канцелярії доктора Чайківського, а опісля у доктора Долинського в Перемишлі. У той час Перемишль, за кількістю українського населення знаходився на другому місці після Львова. Серед духовної і світської інтелігенції переважало москвофільство за винятком крилошанина Костянтина Чеховича, судді Антіна Негребецького, Лева Шеховича, Данила Стахури, Лева Левицького, комісара скарбу Матковського, які були русофілами. Водночас Т. Кормош продовжував студії і здобув ступінь доктора права у 1887 році, а також склав адвокатський іспит.

Т. Кормош бере активну участь у громадському житті Перемишля, зокрема в українському товаристві “Бесіда”, якого згодом став головою. Він стає співорганізатором українських освітянських інституцій. За участі Т.Кормоша у 1888 було засновано товариство “Бурса св. о.Миколая”, де він до Першої світової війни був секретарем. Для цього товариства було придбано невеликий будинок з городом (вул. Баштова, 25), а згодом на цій території було добудовано велике одноповерхове приміщення. Навпроти цієї бурси за ініціативи Т. Кормоша було збудовано окремий будинок і відкрито “Гімназіальний інститут” (вул. Баштова, 34) для більш заможнішої молоді. Кошти Інституту йшли на отримання вищезгаданої бурси. Щоб охарактеризувати організаційні здібності та підприємливість Т. Кормоша для блага української громади, слід відмітити, що товариство “Бурса св. о.Миколая” на початок будівництва “Гімназіального інституту” володіло 5000-ми корон за рахунок яких було придбано ділянку, а комітет до якого окрім Теофіля і Омеляна Кормошів входило ще декілька громадян, збудували будинок вартістю 150 000 корон [1]. Ще однією освітянською установою, у розбудові якої приймав активну участь Т. Кормош, була “Бурса для дівчат русько-католицького обряду” в Перемишлі заснована священником Кордасевичем ще у 1881 році. Фінансування цієї установи здійснювалось в основному за рахунок відсотків від цінних паперів, придбаних за рахунок добродійних внесків на допомогу незаможних дівчат. За участі Т. Кормоша діяльність освітнього закладу почала розширюватись. Особливого значення для фінансування розвитку цієї установи мала організована у 1886 р. під покровительством єпископа Івана Ступницького фантова лотерея. За результатами випуску цієї лотереї допомога на виховання і освіту незаможних дівчат склала 75 545 корон. З допомогою цих коштів було придбано ділянку під будівництво інтернату і школи для дівчат, а в 1890 р. – перейменовано назву “Бурса для дівчат русько-католицького обряду” у “Руський Інститут для дівчат в Перемишлі” з відповідними змінами до статуту.

Окрім розв’язання фінансових потреб для розвитку українських інституцій, Т. Кормош постійно був головою філії “Просвіти” у Перемишлі, головою “Бесіди”, засновник “Бояна” і “Музичного інституту”. Був також одним із засновників Товариства взаємних ubezpieczeń “Дністер”; членом його Наглядової ради до останніх днів свого життя. Саме за ініціативи Т.Кормоша Товариство “Дністер” постійно здійснювало інвестиції у нерухомість: власний будинок у центрі Львова; будинки біля Замкової гори; відпочинковий центр у Брюховичах.

Організаційно-фінансова діяльність доктора права Т. Кормоша постійно вимагала пошуку і акумуляції коштів, а тому цілком закономірно що він у 1894 р. став засновником товариства взаємного кредиту “Віра”. Це по-суті було підведення добродійної взаємодопомоги української громади до юридично закріпленої постійної форми фінансових відносин. А одним із поштовхів організації кредитної спілки стали звіти польської “Каси залічкової в Мостиськах” віднайдені у батьківській оселі. Товариство “Віра” відіграло надзвичайно важливу роль у поширенні кредитних спілок по всій українській землі. Метою цих товариств був збір заощаджень населення та підтримка кредитом

усіх хто мав потребу в розширенні господарства і насамперед, для придбання земельних ділянок. Ця форма фінансування була порятунком українського селянства від лихварського капіталу. Таким чином Т.Кормош, по-суті став одним із перших творців кредитної кооперації у більш широких масштабах, оскільки окремі кредитні товариства відомі були ще з 1875 року [8]. Популярність досвіду Т. Кормоша пояснюється ще й тому, що на основі здобутого досвіду він видав перший підручник з організації та ведення кооператив українською мовою [9]. Поштовхом до написання підручника стали проблеми організаційного та нормативно-методичного характеру, з якими зіштовхнувся Т. Кормош у практичній діяльності під час організації першої в Галичині кредитної спілки „Віра” у Перемишлі в 1894 році. „Практичний підручник для товариств задаткових” Теофіля Кормоша вийшов у світ 1895 року накладом автора, і весь дохід призначався на будівництво Народного Дому в Перемишлі. За зразок підприємництва було взято німецький тип кас Шульце-Деліч з обмеженою відповідальністю та пристосовано його до обставин і потреб українського населення в Галичині. Даний підручник структурно включає: вступне слово, три частини, додатки і висновки (табл.1).

Таблиця 1

Структура, зміст і обсяг розділів першого “Практичного підручника для товариств задаткових” укладеного Т.Кормошем у 1895 р.

Структурні складові	Обсяг (стор.)	Зміст
Вступне слово	4	
Частина 1	27	Причини та історія виникнення заробкових і господарських товариств
Розділ 1	4	
Розділ 2	21	Закон від 9 квітня 1873 року
Розділ 3	2	Загальні правові засади товариств
Частина 2	190	Про задаткові товариства
Розділ 1	2	Загальні відомості
Розділ 2	2	Спосіб задаткового товариства
Розділ 3	24	Зразок статуту
Розділ 4	1	Правові відносини між членами товариства
Розділ 5	3	Відповідальність членів товариства
Розділ 6	24	Управління та контроль у діяльності товариства
Розділ 7	9	Оборотні фонди товариства
Розділ 8	10	Надання кредиту та види поруки
Розділ 9	7	Форми боргових документів
Розділ 10	1	Визначення рівня відсотка
Розділ 11	3	Винагорода керівників та членів товариства
Розділ 12	18	Оплата гербового та інших правових зборів
Розділ 13	2	Початок діяльності товариства
Розділ 14	66	Рахівництво в задаткових товариствах
Розділ 15	8	Витрати і доходи
Розділ 16	1	Складання балансу
Розділ 17	3	Канцелярія товариства
Розділ 18	9	Відношення товариств задаткових до інших кредитних інституцій
Частина 3	9	Про союз заробкових і господарських товариств
Розділ 1	3	Загальні положення
Розділ 2	5	Статут “Союзу руських товариств заробкових і господарських”
Розділ 3	1	Кінцеві положення
Додатки	62	Зразки бухгалтерських та ділових документів
Висновки	1	

У вступному слові автор довів актуальність економічного піднесення українського народу, як основи політичних прав і свобод. Можливість такого зростання насамперед реалізовується через забезпечення селянських господарств дешевим кредитом, на відміну від домінуючого на той час лихварського капіталу та визиску зі сторони кредитних інституцій [9]. У якості прикладу активного економічного поступу, Т. Кормош наводить інформацію про розвиток фінансових спілок у єврейській частині населення Галичини: на 500 тисяч населення у 1894 р. функціонувало 170 товариств, тоді як 3 млн. русинів не мали ні одного (за 28 років від прийняття закону про товариства). Зі вступного слова видно джерела, які було використано при підготовці підручника. Це підручники видані польською та німецькою мовами: "*O towarzystwach zarobkowych i gospodarczych według ustawy z dnia 9.04.1873 r.*" *Leonarda Pięta* (1874), "*Podręcznik dla stowarzyszeń zaliczkowych*" *Zygmunta Medweczky* (1884), "*Przewodnik handlowy*" *Franca Stefczyka* (1893), "*Wykład popularny buchhalterji podwójnej*" *Gustawa Chwata* (1894), "*Vorschuss und Creditvereine als Volksbanken*" *Schulze Delitzsch* (1867) та інші. У правничій термінології Теофіл Кормош використовував словник укладений Костем Левицьким.

Як видно за даними таблиці 1, перша частина підручника присвячена історичному огляду причин виникнення спілок та законодавчому забезпеченню їх діяльності. Оцінюючи процес розвитку кооперативного руху в Англії, Німеччині й Австрії, Т. Кормош виявив закономірність зростання його активності під впливом правничого врегулювання діяльності товариств.

Друга частина підручника є найбільшою за обсягом і містить 18 розділів у яких викладено порядок організації товариства, відносини між його учасниками, про управління та контроль діяльності, а також повністю розкрито методику ведення облікового процесу від реєстрації господарських фактів до складання фінансової звітності. Питанням обліку та звітності Т. Кормош присвятив розділ 14 "*Рахівництво в задаткових товариствах*" (рахівництво, автор розглядав як діловодство та книговодство). У цьому плані можна провести паралелі між ролю підручника Т. Кормоша і праці Луки Пачолі (1445-1514 pp.), що була надрукована у 1494 році "*Summa de Arithmetika Geometria Proportioni et Proportionalita*" [11]. У цій праці італійський учений присвятив 9-й трактат правилам товариства, відсоткам, вексям, подвійній бухгалтерії та порівняльній метрології. Між цими працями спільним є те, що автори ставили собі за мету викласти порядок ведення облікової практики для товариств, як складову успішної діяльності на основі власного досвіду. Водночас, основною відмінністю праць є те, що Л. Пачолі прийшов до бухгалтерського обліку від прикладних можливостей математики, тоді як Т. Кормош подає облік із потреби правового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання. Друга відмінність між працями пов'язана з умовами їх написання. Так, за часів Луки Пачолі доцільність використання бухгалтерського обліку більшою мірою була зумовлена потребами управління; оскільки правового забезпечення та регламентації облікової справи не було. На час підготовки підручника Теофілом Кормошем, уже діяло законодавство, яке змушувало суб'єктів господарювання вести облік, причому ведення книг мало чітку регламентацію. Окрім цього, на відміну від Л. Пачолі, Т. Кормош мав можливість користуватися низкою книг і підручників, опублікованих упродовж останнього двадцятиріччя польською та німецькою мовами [11]. Оцінюючи облік у кредитних спілках, Т. Кормош відзначав про його простоту, що не вимагає великих фахових відомостей з бухгалтерії, оскільки книги ведуться частково на підставі подвійної купецької бухгалтерії, але з деякими відмінностями, а частково – на

підставах простої системи. Трактуювання Т. Кормошем подвійної бухгалтерії полягає в тому, що у кожній трансакції бере участь дві особи: одна, що дає, а друга, що бере. Притім не треба ототожнювати їх з фізичними особами, адже це також можуть бути певні групи інтересів або певні предмети, які є окремими рахунками. Так, рахунок, який щось дає, стає вірителем, і йому записують на *credit* (має), а особа чи рахунок, що бере, стає боржником, і йому вписують на *debet* (винен). Структура звітності, подана у підручнику Т. Кормоша, була сформована на основі форми, прийнятої через польський „Звйонзек товариств заробкових і господарчих”. У звіті дирекції кредитної інституції умовно можна виділити чотири основні частини, а саме: вступну; аналітичну; балансову і завершальну [11].

Т. Кормош, у завершальному розділі другої частини підручника розглянув весь спектр взаємовідносин товариства в системі тогочасних кредитних інституцій. Автором розкрито функції основних банків і проведено аналіз перспектив кожної окремої спілки з приводу відносин між ними та доступу до дешевих кредитних ресурсів. На основі коментарів Т.Кормоша, які супроводжують правові норми відносин між банками і товариствами можна судити про звітні та статистичні джерела використані автором у якості аргументів. Наприклад, відповідно даних звітності “Банку крайового” за 1894 р., з існуючих більш як 300 спілок, його кредитами скористалися тільки 94 товариства які дисконтували 4 129 векселів на суму 2 470 343 золотих ринських, а їх сальдо на кінець року становило 853 векселі на суму 641 005 золотих ринських.

У третій частині підручника Теофіль Кормош розглянув діяльність майбутнього союзу товариств на прикладі “Союзу руських товариств заробкових і господарських”. Ідея об’єднання у союз, на його думку мало сприяти вирішенню таких завдань: по-перше, стандартизації рахівництва у спілках; по-друге, захист товариств перед владою; по-третє, вдосконалення законодавства; по-четверте, пошук дешевих кредитних ресурсів; по-п’яте, розширення довіри до союзу і допомога в організації нових товариств. Зауважимо, що ці завдання Теофіль Кормош з однодумцями успішно реалізовував у життя. У 1898 році Т. Кормош став одним із засновників “Спілки для господарства і торгівлі в Перемишлі” та постійним її директором до 1911 року. Головним завданням цієї спілки полягало у постачанні всього необхідного для ведення сільських і домашніх господарств. Після перенесення цієї спілки до Львова та її перейменування у “Краєвий союз господарсько-торговельних спілок” Т. Кормош працював директором в 1911-1923 рр. й урядуючим головою в 1924 р. Теофіль Кормош у 1898 р. став співорганізатором “Краєвого союзу кредитового” у Львові і заступником голови його Наглядової ради, а коли на основі ревізійного відділу в 1903 році було створено “Краєвий союз ревізійний” (згодом перейменований у “Ревізійний союз українських кооператив”), продовжував співпрацювати з цією потужною інституцією у якості ревізора. Отже, підручник Т. Кормоша був скерований на практичну діяльність і містив програмні завдання розвитку національного кооперативного руху. У додатках підручника Т.Кормоша наведено 46 зразків бухгалтерських документів, що слугували для ведення діловодства та книговодства у кредитних товариствах українською мовою.

Видавнича діяльність Т.Кормоша успішно продовжувалась далі, і через 17 років, він видає значно більший за обсягом підручник з врахуванням усіх правових змін [10], а також власного практичного досвіду роботи у багатьох українських ін-ституціях Галичини. У структурі нового підручника виникли суттєві зміни (табл.2). Наприклад, зменшилась частина присвячена бухгалтерському обліку, що пояснюється

автором як розвиток спеціалізації облікової роботи за окремими видами товариств, а це зрозуміло, вплинуло на особливості обліку кожної галузі. Водночас, Т. Кормош доповнив нове видання питаннями присвяченими управлінню спілкою на основі економічного аналізу, окремими розділами “Податкові приписи” та „Про ревізії”, а також розширив інформацію про “Крайовий союз ревізійний”, як контролюючу організацію побудовану на добровільних партнерських засадах. Внесені зміни зумовлені насамперед потребами ефективного управління в умовах зростаючої конкуренції (збільшення кількості спілок). Повчальним в організації діяльності товариств, як стверджував Т. Кормош є уміння з одного боку - використовувати чужі капітали для швидкого розвитку, а з іншої сторони ці капітали не повинні перевищувати вартість майна більш, як удвічі [10, С. 220]. Це твердження актуальне й сьогодні.

Таблиця 2

Структура, зміст і обсяг розділів другого видання “Практичного підручника для товариств задаткових” Т. Кормоша у 1912 р.

Структурні складові	Обсяг (стор.)	Зміст
Вступне слово	3	Мета підручника і оцінка джерел
Частина 1	4	Загальна частина. Передвступні уваги
Частина 2	500	Про заробкові і господарські товариства
Розділ 1	2	Час і причини виникнення
Розділ 2	10	Короткий історичний начерк
Розділ 3	1	Корисність товариств
Розділ 4	3	Загальні правові засади товариств
Розділ 5	31	Законні постанови
Розділ 6	20	Види товариств
Розділ 7	1	Обсяг діяльності
Розділ 8	10	Спосіб заснування товариства
Розділ 9	6	Члени товариства і їх правові стосунки
Розділ 10	99	Управління товариством
Розділ 11	117	Фонди та їх використання
Розділ 12	122	Податкові приписи
Розділ 13	23	Про ревізії
Розділ 14	20	Взірцевий статут
Розділ 15	60	Взірцеві регламенти
Частина 3	52	Про союзи товариств
Розділ 1	7	Загальні уваги
Розділ 2	4	Крайовий союз ревізійний
Розділ 3	6	Фахові союзи
Розділ 4	35	Кінцеві уваги:
- // -	11	а). Статут Крайового союзу ревізійного
- // -	24	б). правила діловодства Крайового союзу ревізійного
Частина 4	24	Різні зразки документів

Значна увага у другому виданні підручника присвячена питанням контролю, який на той час в Австро-Угорщині став обов’язковим для усіх товариств у зв’язку з прийняттям закону “Про ревізії заробкових і господарських спілок” від 10 червня 1903 р. [10]. Згідно з законом, кожна спілка була зобов’язана один раз у два роки звернутись до господарського суду і запросити до себе ревізора, відповідно здійснити оплату його послуг із врахуванням витрат на транспорт. У разі наявності порушень у

веденні обліку та сплати податків ревізор мав право застосовувати відповідні санкції до цього кооперативу. Такі умови сприяли утворенню альтернативних ревізійних союзів, яким став “Крайовий союз ревізійний”. Ця інституція була зареєстрована 18 січня 1904 року у Львові за ініціати́ви Костя Левицького (перший його голова), де контролером був обраний Т. Кормош. “Крайовий союз ревізійний” виконував такі завдання:

- 1) організація нових спілок;
- 2) проведення ревізії їхнього устрою і діловодства;
- 3) сприяння розвитку кооперативних спілок через допомогу їм у веденні обліку і здобуванні для них дешевшого кредиту;
- 3) збір та оголошення статистичних даних про розвиток спілок.

Передбачався певний порядок вступу до “Крайового союзу ревізійного”. Кожне зареєстроване у торговельному суді товариство мусило відразу заявити про свій вступ у члени цієї організації, щоб суд не надсилав свого ревізора для проведення ревізії. Вступники сплачували вступний внесок – 20 корон австрійської валюти, а щорічні внески визначали загальні збори в межах від 40 до 600 корон. Наприклад, для кредитних товариств на початку діяльності встановлювали платню в розмірі 0,5 корони від кожної тисячі позичок, визнаних у балансі, а інші спілки вносили щорічно 3 % від прибутку. Теофіль Кормош у підручники наводить статистичні дані, що свідчать про стрімкий розвиток “Крайового союзу ревізійного”. Якщо у 1911 р. до “Крайового союзу ревізійного” належало 511 товариств, то у 1912 р. їх кількість становила 600 [10, С. 527].

Загалом, у другому виданні підручника, автор суттєво його доповнив на основі власного практичного досвіду. Особливо варто відзначити Т. Кормоша, як одного із засновників першого українського “Земельного Банку Гіпотечного” у Львові (1910 р.). Від початку заснування банку, він був обраний членом Наглядової ради, а у зв’язку із смертю голови ради Юліана Січинського (9.01.1923 р.) виконував обов’язки і потім очолював Наглядову раду “Земельного Банку Гіпотечного” до 1927 р. Це були складні роки у діяльності банку зумовлені зростаючою інфляцією, що вимагало неабияких зусиль у прийнятті оптимальних управлінських рішень [11]. Очілникам банку вдалось вистояти і після валоризації капіталів, адже законом від 14.05.1924 року необхідно було перерахувати все майно і зобов’язання з обезціненої польської марки у злоті (1,8 млн. марок = 1 злотому). А завдяки підтримці української громади і насамперед, греко-католицької церкви вдалось у досить обмежені терміни збільшити акційний капітал до законодавчо регламентованого рівня – 5 млн. зл.

Теофіль Кормош обирався послом до Галицького сейму в період до першої світової війни. Помер Теофіль Кормош на 65 році життя 26 листопада 1927 р., у м. Перемишль, де і похований (тепер Польща). За своє активне життя Теофіль Кормош зумів створити суттєвий науково-практичний доробок, який по праву можна віднести до процесу формування української парадигми бухгалтерського обліку, аналізу і контролю. Це пояснюється такими аргументами:

По-перше, видані підручники Т. Кормоша є яскравим прикладом першої україномовної версії бухгалтерського обліку, побудованої на засадах правового підходу. Оцінюючи значення цих праць слід підкреслити, що вони віддзеркалюють поступ науки про бухгалтерський облік на українських землях під впливом німецької облікової школи, яка перейняла і подовжила досягнення італійських вчених епохи Відродження. Якщо в першому виданні підручника (1895 р.) Т. Кормош охопив усі

сторони організації та методики ведення підприємства, деталізував обліковий блок, то у другому виданні, під впливом розвитку спеціалізації товариств, а відтак бухгалтерського обліку за видами діяльності, - скоротив цю частину розвинувши аналітичний і контрольно-ревізійний блоки. Але у двох виданнях зберігся системний підхід, тобто Т. Кормош уперше серед українських вчених розглянув організацію та методику ведення підприємства у якості обліково-аналітичної системи на рівні суб'єктів господарювання і тим самим заклав основи формування української парадигми обліку, аналізу і контролю.

По-друге, праці видані Т. Кормошем мають вагому практичну цінність оскільки призначались для підприємців, де подана інформація відображала нормативно-правове та організаційне забезпечення діяльності товариств у єдиній системі та логічно викладеній послідовності. Важливим аргументом перспективного використання інформації з підручників, є практичний досвід автора з його активної діяльності у кредитних спілках, банківських установах і кооперативних об'єднаннях. Праці Т. Кормова доволі тривалий час успішно використовували працівники товариств для ведення обліку і складання звітності українською мовою, адже в Австро-Угорської імперії, як і в міжвоєнній Польщі суб'єкти господарювання мали право вести облік та складати звітність рідною мовою.

По-третє, практичний доробок доктора права і фінансиста Теофіла Кормоша, залишився втіленим у діяльності близько 16 тогочасних українських суб'єктів господарювання, а їх досвід, що застосовувався в період первісного нагромадження капіталу на українських землях, є енциклопедично корисним для застосування у сучасній практиці господарювання. Серед них кредитні та страхові товариства, перший український іпотечний банк, союзи кооператив. А розбудова Ревізійного союзу українських кооператив (РСУК), який здійснював збір та оголошення статистичних даних про розвиток союзних спілок поклав початок економічного підґрунтя української державності.

-
1. Коренець Д. Др. Теофіл Кормош. Начерк його життя і праці. – Перемишль: накладом Т-ва "Віра" і "Народний дім", 1935. – 32 с.
 2. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Нью-Йорк: Т-во укр. кооперації, 1964. – 624 с.
 3. Мних Є., Швець В., Яремко І. Розвиток обліку в Галичині. – Львів: Каменяр, 2001. – 208 с.
 4. Злупко С. Економічна наука і наукознавство: Монографія / Упорядник Ярослава Злупко. – Львів: Тріада плюс, 2006. – 776 с.
 5. Швець В. Є. Обліковий процес в українських підручниках (кінець XIX – перша половина XX століть) // України син. Зб. матер. на пошану д.е.н., засл. діяча науки і техніки С. Злупка. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006 – С. 728–740.
 6. Швець В. Є. Досвід моделювання облікового процесу у працях українських вчених (кінець XIX – перша третина XX століття) // Вісник Київ. нац. торговельно-економічного у-ту. – К., 2008. – № 5. – С. 28–36.
 7. Швець В. Давня лотерея в Україні / Володимир Швець // Наук.-попул. часопис: Львівські нумізматичні записки, ч.6-7., 2009-2010 р., Львів, 2012. – С.71-73.
 8. Ювілейний альманах Центросоюзу в 30-ліття / Ред. М. Творидло. – Львів, 1931. – 184 с.
 9. Кормош Т. Практичний підручник для товариств задаткових (основаних на підставі закону з 9.04.1873 р.). – Перемишль, 1895. – 292 с.

- 10 Кормош Т. Практичний підручник для товариств задаткових (основаних на підставі закону з 9.04.1873 р.). Перемишль, 1912. – 608 с.
11. Швець В. Є. Розвиток обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання в Україні : монографія / Володимир Швець. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 448 с.

**SCIENTIFIC AND PRACTICAL ACHIEVEMENTS OF THEOPHILE KORMOSH
IN THE FORMATION OF UKRAINIAN PARADIGM OF ACCOUNTING,
ANALYSIS AND CONTROL (DEDICATED TO THE 150TH ANNIVERSARY OF
HIS BIRTH).**

V. Shvets'

*Ivan Franko National University of Lviv
E-mail: shwe@ukr.net.ua*

The article is considered on his life's progress of the well-known social activist , lawyer and financier Theophile Kormosh in connection with the 150th anniversary of his birth. In particular, it is focused on financial and organizational activities in various Ukrainian institutions. The article analyses his work as a contribution to the formation of Ukrainian paradigm of accounting, analysis and control.

Key words: Theophile Kormosh , lawyers, financial and organizational activities , financier, Ukrainian institutions, paradigms of accounting, analysis and control.